

καί διά τήν ζωήν τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ἀνυπολόγητος.

Ἐν πρώτοις χρησιμεύει ὡς μέσον ἐμφράσεως τὸσον τῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως, ὅσον καί τοῦ κόσμου τοῦ θεοκεντρικοῦ βιώματος. Ἐπειτα ἀπαλλάσσει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς μονομέρειαν, ἀπὸ τῆς ταπεινότητος καί τῆς ἡμιερότητας τῆς ζωικῆς.

Διὰ τοῦτο ὀρθῶς ἐλέχθη ὅτι ἐὰν ἔλλειπεν ἡ τέχνη, ἡ ζωὴ θά ᾔτο ἔντρομος φυγὴ πρὸ τῆς μοίρας ἢ ὅποια καταδιώκει τὸν ἄνθρωπον.

Ἐξωραΐζει λοιπὸν τὴν πραγματικότητα, τὴν ὑψώνει εἰς ἀνωτέραν σφαῖραν καί ἀποδίδει τὴν ἐύτασιν εἰς τὴν δημιουργίαν πολὺ ὤραιότεραν, παρ' ὅσον ἐξῆλθε ἀπὸ τὰ δημιουργικὰ χέρια του.

Ε Π Ι Σ Τ Η Μ Η (Γ Ν Ω Σ Ι Σ).

Ἡ Ἐπιστήμη εἶναι καί αὕτη στοιχεῖον τοῦ πολιτισμοῦ ἐντεθειμένη ἐντὸς πλήθους ἑτερογενῶν παραγόντων, οἱ ὅποιοι ἀποιρῶνται τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῆς φύσιν.

Ἡ Γνώσις σημαίνει ἀπελευθέρωσιν παντὸς ὅπερ θεμελιεῖ ἐπιστήμην, ἀπὸ τῆς ευχαίας ἑμπαθοῦς καί ἀπὸ ἀξιῶν καθοριζομένης ὑποκειμενικότητος. Τοῦτο εἶναι ἔργον τῆς γνωσεολογίας, ἡ ὅποια εἶναι ἀκόπειρα ἀείποτε ἐπαναλαμβάνομένη πρὸς χωρισμὸν τῆς γνώσεως ἀπὸ τῶν ξενικῶν ἐλατηρίων καί πρὸς ἀναγωγὴν αὐτῆς εἰς τοὺς συνιστῶντας αὐτῆς παράγοντας.

Θεμελιώδης νόμος τῆς γνώσεως εἶναι, ὅπως καί ἀλλαγῶν εἴσομεν, ἡ ἀντικειμενικότης. Τὸ ἀντίθετον αὐτῆς εἶναι ἡ ὑποκειμενικότης, τοῦτέστι ἐκεῖνο τὸ ὅποσον λαχύει, ἔχει κῦρος μόνον διὰ τὸ ὑποκειμενικὸν ἀποκειμενικῶς. Τὸ ὑποκειμενικὸν ὅμως εἶναι ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου ὅλη ἡ ψυχικὴ ὕψη διέπεται ἀπὸ τῆς ἀποκειμῆς.

ΕΡΓΑΤΗΡΙΟΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗΝ ΜΕΘΟΔΟΝ
ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΣ

Ε.Ν.Α. Ε.Κ.Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ποιότητα τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων καί ἀπό τήν κατεύθυνσιν τῶν ἐπιθυμιῶν, τῶν ὀρέξεων καί τῶν ὀνειρῶν ὡς καί ἀπό τήν ὄλην κρᾶσιν εἰς τήν ὁποίαν τοῦτο ἀνήκει.

Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἡ ματασθευή συναρτήσεων, ἐννοιῶν καί κρίσεων, ἔχουσάν τε διὰ κόσμον ἀντικειμενικόν, ἀνεξαρτητέα τῆς ἰδίας ἀτομιότητος καί τοῦ χρονικοῦ περιορισμοῦ τοῦ ὑποκειμένου.

Γνώσις δέ εἶναι ἡ διὰ τοῦ πνεύματος σύλληψις ἀντικειμένων ὡς πρός τὰ ὅποια προὔποσθεται ὅτι ὑπάρχουν καί ἀνεξαρτητέα τῆς γνώσεως ταύτης.

Ἡ γνώσις εἶναι ψυχικόν καί πνευματικόν φαινόμενον.

Ἄρα κατά πρῶτον λόγον εἶναι ἡ γνώσις ὑποκειμενον ἐρεύνης τῆς ψυχολογίας. Καί πράγματι ἡ ψυχολογία ἀναλύει καί περιγράφει τὰ βιώματα τῆς γνώσεως, ἐρευνᾷ τοῦς νόμους κατὰ τοῦς ὁμοίους γεννῶνται, ἐπειδή προὔποσθεται ὅτι καί ἐν τῇ συνειδήσει τελούνται τὰ πάντα κατὰ νόμον (παράβαλε λ.χ. τήν ἀφομοίωσιν κατὰ τήν ὁποίαν ἰσχύει ὅτι τό προσερχόμενον νέον, προσλαμβάνεται ὑπό ἀρχαιότερων περιεχομένων τῆς συνειδήσεως, ὑπό προσομοιωσῶν παραστάσεων), τέλος συγμρίνει τό φαινόμενον τῆς γνώσεως κατὰ τήν ἐξέλιξίν του παρά τοῖς ζώοις, τοῖς ἀηλίμοις καί τοῖς ἀνθρώποις.

Με ἄλλαι λέξεις ἡ ψυχολογία περιορίζεται εἰς τήν ἐξέτασιν τῶν πραγματικῶν τελουμένων ἐν τῇ ψυχῇ, τῶν δεδομένων, τῶν συμβάντων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δέν δύναται νά εἴπη εἶναι ὅλα ἐμείνα τὰ ὅποια βιούμεν, ὡς γνωστόν, εἶναι καί πραγματικῶς τοιαύ-

ται γνώσεις. Εάν δηλ. τα βιώματα τῆς γνώσεως ανταποκρίνονται εἰς ἀλήθειαν, ἐάν κέκμηται κῦρος, ἐάν συμφωνοῦν πρὸς τὴν ἐκτὸς ἡμῶν πραγματικότητα. Τούτο ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς ψυχολογίας. Περὶ αὐτοῦ, δηλ. περὶ τὸ κῦρος καὶ τὴν ἀλήθειαν τῆς γνώσεως ἀσχολεῖται ἡ λογικὴ.

Ἐπάρκουν λοιπὸν διαφοραὶ μεταξὺ ψυχολογίας καὶ λογικῆς θεωρήσεως τῆς γνώσεως. Τὸ πρᾶγμα γίνεται καταληπτὸν εἰάν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν νόμον τῆς ἀντιφάσεως ὁ ὅποιος εἶναι φαινόμενον ὅπερ ἐξετάζει ἡ λογικὴ καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται ἡ λογικὴ καὶ ὁ ὅποιος νόμος λέγει, ἀντιφατικαὶ κρίσεις δὲν εἶναι δυνατόν γὰρ εἶναι ἀμφότεραι ἀληθεῖς.

Ἡ λογικὴ ἀναφέρεται εἰς ἰδέαι, εἰς σκέψεις, εἰς ἐννοίας, εἰς κρίσεις, εἰς τὸ νόημα, τὸ περιεχόμενον τῶν κρίσεων καὶ ὅχι ὡς ἡ ψυχολογία εἰς ἀνθρώπου, εἰς τὸν ψυχικὸν βίον αὐτῶν καὶ εἰς τὰ βιώματα τῆς γοήσεως αὐτῶν.

Ἡ λογικὴ δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν πραγματικότητα τῶν βιωμάτων, οὔτε διὰ τὴν πραγματικὴν πορείαν αὐτῶν, ἀλλ' εἶναι συστηματικὴ ἐπιστήμη τῶν ἰδεῶν, τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν κρίσεων καὶ ἔργων αὐτῆς. Εἶναι ἡ γνώσις τῆς φύσεως καὶ τῶν ἰδεῶν τῆς γοήσεως, ὡς καὶ ἡ ἐρευνα τῆς σχέσεως τῶν ἐννοιῶν πρὸς ἀλλήλας.

Αἱ κρίσεις εἰς τὰς ὁποίας ματαναῶν ἡ λογικὴ, ἀξιούσιν ἀπόλυτον βεβαιότητα τὴν ὁποίαν οὐδεμίαν μέλλουσα ἐμπειρία εἶναι δυνατόν νὰ διασειῇ, ἐνῶς τοῦναντίον τὰ ψυχικὰ περίστατα ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς γέρας ἐλάχιστοσε ἐμπειρίας ἡ ὁποία δύναται νὰ μεταβαλῆ.

ἢ νὰ ἀφῆ ἀβιά.

Ἡ λογικὴ λοιπὸν εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς ψυχολογίας.

Τὸναντίον ἡ ψυχολογία προϋποθέτει τὴν λογικὴν, ὥστε πρῶτον προϋποθέτει τὸ κῦρος τῶν λογικῶν ἀξιωματίων ὡς εἶναι ἡ.χ. ὁ νόμος τῆς ταυτίσεως, τῆς ἀντιφάσεως κλπ. ὡς ὅλα αὐτὰ κριτήρια, δεύτερον τὴν γνώσιν τῶν λογικῶν νόμων, εἰάν θύλη νὰ ἐρευνηθῇ ἀληθῆς τὰ φαινόμενα τῆς νοήσεως ἐν τῷ ψυχικῷ βίῳ.

Ἡ λογικὴ εἶναι θεωρητικὴ ἐπιστήμη ἢ σκοπὸν παρέχει γνώσιν τοῦ ἰδιορρυθμίου, ἰδεατοῦ μόνον κόσμου τῶν ἰδεῶν τῆς νοήσεως. εἶναι δὲ συγχρότως κανονικὴ ἐπιστήμη μόνον ἐφ' ὅσον ὑπὸ κανόνας οὐκ κριτήρια κατὰ τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἐξουριωθῶμεν ὅ,τι κέκεται κῦρος καὶ ἰσχύον. Τὰ πορίσματά της χρησιμεύουν ὅπως κρινόμεν περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ὀρθότητος τῶν συναρτήσεων τῶν ἰδεῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: εἶναι ἰσχυρὴ ἡ λογικὴ νὰ κρίνῃ περὶ τῶν κῦρους τῶν γνώσεων καὶ ἔτι μόνον περὶ τῆς ὀρθότητος αὐτῶν; Ἡσφαλῆ δύναται νὰ κρίνῃ εἰάν αἱ ἰδέαι, αἱ ἐννοιαὶ αἱ κρίσεις, οἱ συλλογισμοὶ εἶναι ὀρθοί. ἢ ὀρθότης καὶ ἀλήθεια δὲν εἶναι ἐννοιαὶ ταυτόσημοι, ὀρθὴ εἶναι κρίσις τις, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτήν. Ἀλήθεια τὸναντίον σημαίνει συμφωνίαν τῶν κρίσεων πρὸς τὸ ἀντικείμενον εἰς τὸ ὅποιον ἀναφέρονται. Ὁ δὲν ὁ καθορισμὸς τῶν ὀρων ὑπὸ τῶν ὁποίους κρίσεις, ἐννοιαὶ, ἰδέαι καθ' ἑαυτὸν εἶναι ἀληθεῖς, εἶναι ἔργον τὸ ὅποιον ἐξέρχεται τῆς ἀρμεδιότητος τῆς λογικῆς. Εἰς τοῦτο ἀσχολεῖται ἄλλο τι κλάδος τῆς ἐπιστήμης,

ἡ γνωσεολογία. Ἡὕτη 1) περιγράφει τὴν φύσιν καὶ τὸ νόημα τῆς γνώσεως, 2) δηκεί καὶ λύει τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα ἀνάγονται εἰς τὸ μέτρος, τὸν ἰσχύον, τὴν ἀλήθειαν τῆς γνώσεως. Συλλέγουσα καὶ συζητῶντα παραδείγματα ἐκ τῆς συνόλου περὶ τῆς γνώσεως, καθορίζει τὰ κοινὰ γνωρίσματα καὶ ἰδιαίχοντα εἰς πᾶσαν καθόλου γνώσιν. Τὰ γνωρίσματα ταῦτα εἶναι ἐκ τῶν προτέρων, δηλ. ἀνεξάρτητα τῆς ἐμπειρίας καὶ ἀναγκαστικά διὰ πᾶσαν γνώσιν, ἐφ' ὅσον θέλει νὰ εἶναι τοιαῦτα.

Τοιαῦτα γνωρίσματα εἶναι λ.χ. τὰ ἀυόλουθα: πᾶσα γνώσις περιέχεται ἀνάγκη μετὰξὺ διαφόρων μερῶν τοῦ ὑποκειμένου ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ ἀντικειμένου ἀφ' ἑτέρου. Ἡ σχέσις αὕτη δὲν εἶναι δυνατὴν νὰ ἀντιστραφῇ. Ἐκ μέρους τοῦ ὑποκειμένου εἶναι ἀντιληπτός, ἐκ μέρους τοῦ ἀντικειμένου ἀντιληπτὸν γίνεσθαι.

Κατὰ τὴν γνώσιν τὸ ὑποκείμενον μεθίσταται εἰς ὑπερβατικόν, εἰς σφαῖραν ἔξω τῆς συνειδήσεως αὐτῆς κειμένην, ἐν τῷ ἀντικειμένῳ αἰδιάφορον ἢ δὲν γίνεται ἀντιληπτὸν ὑπὸ τοῦ ὑποκειμένου.

Τὸ νόημα τῆς γνώσεως ἀπαιτεῖ νὰ μὴ ἀλλοιοῦται διὰ τῆς γνώσεως τὸ ἀντικείμενον, ἀλλὰ τὰ γίνεται πιστῶς ἀντιληπτόν.

Τοῦναντίον ἡ γνώσις σημαίνει ἀλλοίωσιν συμβαίνουσαν ἐν τῷ ὑποκειμένῳ, ἐφ' ὅσον δι' αὐτοῦ γηγῶνται νέα περιλάμβαντα τῆς συνειδήσεως τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τῆς εἰς τὸ ἀντικείμενον ἀναφορμένην γνώσιν.

Ἐν τῇ γνώσει τὸ ὑποκείμενον ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀντικειμένου.

Τὸ ἀπιστεροῦσθαι ὁμοῦ ἰσχύει προκειμένου περὶ τῆς πρά-

ξενος και της δρασης κατὰ τὴν ὁποιάν τὸ ὑποκείμενον ἐπιδρά ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου.

Ἡ κατὰ τὴν γνῶσιν γενομένη παράστασις τοῦ ὑποκειμένου ἐν τῷ ἀντικειμένῳ καλεῖται ἀντικείμενον, ἐφ' ὅσον ἡ παράστασις αὐτῆς συμφωνεῖ πρὸς τὸ ἀντικείμενον. Φυσικά ὁμως καὶ ἡ μάλλον ἀντικειμενικὴ παράστασις εἶναι διάφορος ἀπὸ αὐτοῦ τοῦτο τὸ ἀντικείμενον, ὡς περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως τοῦ ὑποκειμένου. Ἐπομένῳς ἡ παράστασις αὕτη εἶναι συγχρόνῳ καὶ ὑποκειμενικῇ, ἀπὸ τῆς δηλ. καὶ εἰς τὸ ὑποκείμενον. Τοῦτο ὁμως δὲν σημαίνει ὅτι στερεῖται ἀντικειμενικοῦ κώρου. Τὸ ὑποκείμενον φέρεται παθητικῶς κατὰ τὴν γνῶσιν, διότι δέχεται τὰ γνωρίσματα τοῦ ἀντικειμένου. Συγχρόνῳ ὁμως τελεῖ καὶ εἰς κατὰστασιν ἐνεργόν καὶ αὐτὸ τοῦτο αὐτενεργεῖ, διότι δημιουργεῖ καὶ διαμορφώνει τὴν παράστασιν τοῦ ἀντικειμένου ἢ ὅποια δὲν εἶναι ἀπλὴ φωτογραφικὴ εἰκὼν τοῦ ἀντικειμένου. Ἡ παράστασις ἀπὸ τῆς εἰς τὸ ὑποκείμενον, ἐπὶ τὸ ἀντικείμενον παραμένει ἀνεξάρτητον τοῦ ὑποκειμένου, ὅσον καὶ ἐάν πιστεύῃ τοῦτο ὅτι ἀτελήρη τὸ ἀντικείμενον πιστῶς.

Βεβαίως δὲν ὑπάρχει ἀντικείμενον ἀνευ ὑποκειμένου, ἀλλὰ καὶ ὑποκείμενον ἀνευ ἀντικειμένου.

Ἡ δὲ δύο ἔννοιαι εἶναι σχετικαὶ ἔννοιαι, τούτεστι δεδομένης τῆς μιᾶς συνυπονοεῖται κατ' ἀνάγκην καὶ ἡ ἄλλη. Ἀλλὰ μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς σχέσεως ταύτης τὸ ἀντικείμενον δὲν εἶναι πλέον τοιοῦτον διὰ τὸ ὑποκείμενον, ὑφίσταται ὁμως καθ' ἑαυτὸ δηλ. ἀνεξαρτήτως τοῦ γνωσμοῦ τοῦ ὑποκειμένου. Τὸ ἴδιον ἰσχύει καὶ διὰ τὸ ὑποκείμενον. Πιστεύει δηλ. τοῦτο νὰ εἶναι γνωσμοῦ ὑποκείμενον ἐν σχέσει πρὸς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀντικείμενον. Παραμένει ὁμως ὑποκείμενον ἐν σχέσει πρὸς ἄλλα, πρὸς τὰ ὅποια σχετίζεται

διὰ τοῦ συναισθήματος, διὰ τῆς αξιολογήσεως, διὰ τῆς δου-
λήσεως.

Ἐφ' ὅσον θεωρήσωμεν τὸ ἀντικείμενον ὡς καθ' ἑαυτὸ
ὑπάρχον, ἀνεξαρτήτως παντός ὑποκειμένου, διακρίνεται
ἐν αὐτῷ ἐκεῖνο ὅπερ δύναται νὰ γνωσθῇ καὶ ἐκεῖνο ὅπερ
παραμένει ἔτι ἀγνώριστον.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο δύναμεθα νὰ νομίζωμεν, τοῦτέστι
δύναμεθα νὰ ἔχωμεν ὑποθετικὴν γνῶσιν. Ἐντεῦθεν τὸ φαι-
νόμενον τῆς ὑποθετικῆς γνώσεως τοῦ μήτις γνωσθέντος, δηλ.
γνώσεως ἣ ὅποια δὲν στηρίζεται ἀόσπηρως ἐπὶ τῆς ἐμπειρί-
ας, ἀλλ' ἣ ὅποια γίνεται κατὰ συμπερασμὸν. Τοῦτο σημαίνει
ὑπέρβασιν τῶν ὁρίων τῆς γνώσεως δηλ. μετάθεσιν τῶν ὁρίων
τούτων καὶ συχρόνησιν συναισθήσιν τῆς ἀνεκαρμείας τῆς
γνώσεως.

Τὸ αἴτημα ὅτι τὰ ἀντικείμενα ὡς καθ' ἑαυτὰ, ὅπως
δηλ. ὑπάρχουν ἀνεξάρτητα τῆς γνώσεως, ἰσχύει διὰ πάντα
ἀνεξαιρέτως τὰ ἀντικείμενα. Διότι τοῦτο ἀπαιτεῖ τῆ φύσιν
καὶ τὸ νόημα τῆς γνώσεως.

Ἐάν τῆ γνώσει δὲν ἔπεινε νὰ γνωρίσῃ τὰ ἀντικείμενα καθ'
ἑαυτὰ, ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀναμείξεως τοῦ ὑποκειμένου, θὰ ἠλ-
λοίωνεν αὐτὰ, θὰ εἶ ἐνόθενε, θὰ ἐδημιούργη αὐτὰ τὰ
ἀντικείμενα, θὰ συνέπιπτεν ἡ γνώσις πρὸς ποιοτικὴν ἐ-
νέργειαν τῆς φαντασίας. Γεννᾶται ὁμῶς τὸ ἐρώτημα, δύνα-
μεθα νὰ ἔχωμεν ἀντικειμενικὴν γνῶσιν; Ἡ ἀπάντησις ἐξ-
αρτᾶται ἐν τοῦ διαφόρου βαθμοῦ τῆς πεποιθήσεως καὶ
τῆς ἐμπεισιαστικῆς τῆν ὅποιαν ἔχομεν εἰς τὴν γνωστικὴν ἴ-
μῶν δύναμιν.

Κατὰ τὴν βαθμὴν τούτην διακρίνομεν τρεῖς κατω-
θύνσεις αἱ ὅποιαι σημαίνουν ἀπεναντίας εἰς τὸ ἀνωτέρω
ἐρώτημα.

- α) τόν δογματισμόν,
- β) τόν σκεπτικισμόν,
- γ) τήν κριτικοπρασίαν.

Δογματισμός. Κατά τήν γνωσεολογικήν τάξιν
ἀποφιν οὐδέν ὄρον τῆς γνώσεως ὑπερχει.

Ὁ δογματισμός πιστεύει εἰς τήν γνωστικὴν ἰκανότητα
τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τοῦτο καὶ διακρίνεται διὰ τὰς ταπει-
νάς του πτήσεις καὶ ὑποθέσεις. Ἐκ τούτου καὶ τὰ μέ-
γала εὐρήματα καὶ αἱ ἀπαγορεύσεις κατὰ τήν ζήτησιν
τοῦ ἀντικειμένου ἰσχύοντος. Εἶναι ἐπιμέρους γαστήρ ψυ-
κολογικῆ ἢ ἐναντίον τοῦ δογματισμοῦ ἀντίδρασις ἣ ὁποί-
α ὁδηγεῖ εἰς τήν ἀντίθετον πεποιθήσιν, τόν σκεπτικισμόν.

Τούτον διακρίνει ἡ γνώσις ὅσον ἀφορᾷ τὸ δυνατόν τῆς
γνώσεως. Εἰς τὸ ἄλλο ὁμοῦ κρύπτεται ἰσχυρὰ ἀντίφασις,
ὅτι ὁ ἰσχυρισμός ὅτι οὐδὲμία γνώσις εἶναι δυνατὴ πιστεύ-
εται ὑπὸ τοῦ σκεπτικισμοῦ ὡς τι ἀληθές, ἐπιμέρους ὡς
γνώσις. Κατὰ τόν τρόπον τούτον ἀναγκρεῖ αὐτὸ ἑαυτὸ.

Ἡ κριτικοπρασία τέλος ἀποτελεῖ συνδιασμόν τῶν
σχετικῶς ἀληθῶν στοιχείων τὰ ὅποια περιέχονται ἐν τῇ
δογματικῇ καὶ τῇ σκεπτικικῇ.

Ἡφ' ἐνός συμμερίζεται τήν ἐμπιστοσύνην τοῦ δογματισμοῦ
εἰς τήν γνωστικὴν δύναμιν τῶν ἀνθρώπων, ἀφ' ἑτέρου με-
τέχει τῶν ἐνδοιασμῶν ὅσον ἀφορᾷ τήν γνώσιν ἣ ὁποία δια-
κρίνει τόν σκεπτικισμόν. Τούς ἐνδοιασμούς ὁμοῦ τούτους
δέν τοῖς ἐξωθεῖ μέχρι πλήρου ἀρήσεως τῆς γνώσεως. Πε-
ριορίζεται μόνον εἰς τὸ νὰ ἐλέγχει ἐπιμελῶς τὰ ὅρια τῆς γνώ-
σεως, τὰ κριτήρια τῆς ἀληθείας τῆς, τὸν βαθμόν τῆς βε-
βαιότητος τῆς.

Ὁ τοιοῦτος ἔλεγχος ὁδηγεῖ εἰς τήν σπουδαίαν διάκρισιν
τῶν ἀντικειμένων τῆς γνώσεως εἰς τὰς τρεῖς ἀμοιβαί-

δους μαθηγίας:

- α) φαινομενολογικά,
- β) ιδεατά και
- γ) πραγματικά αντικείμενα.

Η διαίρισις αὐτὴ στηρίζεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἐκείνη μαθηγία τῶν ἀντικειμένων τούτων εἶναι κατὰ διάφορον τρόπον προσιτὴ εἰς τὴν γνῶσιν.

Φαινομενολογικά ἀντικείμενα. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἴδια ἡμῶν γεγονότα τῆς συνειδήσεως, ἐφ' ὅσον εἶναι κατ' ἀμεσον τρόπον δεδομένα εἰς τὸ εἶδέν αὐτὰ υποκείμενον. Τοιαῦτα εἶναι αἰσθήματα χρωμάτων, ὀσμῶν, ἤκων καὶ τὰ σοιαῦτα.

Ἰδεατά ἀντικείμενα. Τοιαῦτα εἶναι ἔννοιαι διηρημένοι, ἔννοιαι σχηματιζόμεναι ἐν τῆς συγκρίσεως τούτων συγκεκριμένων αἰσθημάτων καὶ κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεων. Τὸ λευκὸν χρῶμα, τὸ τετράγωνον φύλλον εἶναι τοιαῦτα ἰδεατά ἀντικείμενα, ὅπλ. μόνον νοηθέντα ἀντικείμενα, τὰ ὅποια δύνανται νὰ μεταβάλλωνται ὑφ' ἡμῶν πολλαπλῶν καὶ νὰ ἐκτείνωνται κατὰ διάφορον τρόπον πρὸς βέλγηλα.

Εἰς τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ἀνήκουν τὰ ἀντικείμενα τῆς καθαρᾶς μαθηματικῆς (ἀριθμοί, σχήματα), τῆς λογικῆς (ἔννοιαι, κρίσεις, συλλογισμοί).

Ἀπόδειξις τῆς φαινομενολογίας, οὐσίαι, ἐνδεότητες καὶ σχέσεις μεταξύ τούτων ἀνδεότητων, ὡς καὶ τὰ ἠθικὰ καὶ αἰσθητικὰ ἰδανικά πλάσματα, δηλ. ἡ τελεία ἰδέα, ἡ ὑποδειγματικὴ ἰδέα ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς τέχνης.

Κατὰ ταῦτα τὰ φαινομενολογικά ἀντικείμενα εἶναι ἀνεξάρτητα ἀπὸ τῆς συνειδήσεώς μας.

Τὰ ἰδεατὰ ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι ἀνεξάρτητα ἀπὸ τῆς γνώσεώς μας. Μόνον ἐφ' ὅσον καθιστῶμεν αὐτὰ ἀντικείμενα γνώσεως δέον νὰ θεωρῶνται ὑφ' ἡμῶν ὡς ἀνεξάρτητα ἀπὸ τῆς γνώσεως ἡμῶν ταύτης, ὡς ὑφιστάμενα καθ' ἑαυτὰ. Διότι, ὡς εἴπομεν, τὸ νόημα τῆς γνώσεως εἶναι ἀκρίτητος τῶν ἀντικειμένων ὡς εἶναι καθ' ἑαυτὰ, ἀνεξαρτήτως ἡμῶν.

Πραγματικά ἀντικείμενα. Προϋπόθεσις αὐτῶν εἶναι ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀνεξάρτητα ἀπὸ τῆς γνώσεως ἡμῶν, ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῆς γνώσεως ἡμῶν καὶ ἀπὸ πάσης καθ' ἑαυτῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως.

Ὅπως κατὰ γεφυρὴν πεκοίθηεν ὑφίσταται πραγματικῶς τὸ ἡλιακὸν σύστημα ὡς καὶ ἡ ὅλη ἱστορικὴ κορυφαία ἔστω καὶ ὡς τι παρελθόν.

Εἰς τὴν διαφορὰν ταύτην τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν τῶν ἀντικειμένων τῆς γνώσεως, ἀνταποκρίνεται διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τῆς ἡμετέρας γνώσεως.

Ὡς πρὸς τὰ ἰδεατὰ ἀντικείμενα εἶναι δυνατὴ γνώσις συνοδευομένη ἀπὸ τὴν συνείδησιν ὅτι οὕτως εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι, διότι εὐὸ ἀντίθετον δὲν εἶναι νοητὸν.

Ἡ γνώσις τοῦ νοητοῦ τῶν φαινομενολογικῶν καὶ τῶν πραγματικῶν ἀντικειμένων συναδέσφεται ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ὅτι οὕτως εἶναι.

Αἱ γνώσεις τῶν ἰδεατικῶν ἀντικειμένων καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Λεϊβνιτζίου ἀλήθειαι τοῦ λόγου (verités de raison), αἱ γνώσεις τῶν δύο ἄλλων εἰδῶν τοῦ ἀντικειμένου καλοῦνται ἀλήθειαι τῶν γεγονότων (verités d'ef-fets).

Εἰς τὴν διάρκειαν ταύτην δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν τὴν διάρκειαν τὴν ὁποίαν ἔμαθον ὁ Κάντιος,

ὅσαι τὰς κρίσεις διακρίνει εἰς κρίσεις ἐν τῶν προτέρων ἀνεξαρτήτους δηλ. ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας, πρὸ πάσης ἐμπειρίας ὑπάρχουσαι καὶ διὰ τοῦτο ἀσθηρῶς ἰσχυροῦσαι καὶ ἀναγκαιῶς καὶ εἰς κρίσεις ἐν τῶν ὑστέρων αἱ ὅποιαι ἰσχύουν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐμπειρίας μόνον καὶ αἱ ὅποιαι δύνανται νὰ ἀναιρούνται ἐμὰς τοτε ἢ νὰ μεταβάλλωνται διὰ νέας ἐμπειρίας.

Ἐφ' ὅσον ἡ διαίρεσις αὐτὴ εἰς τρία ἀντίθετα εἰκόνα εἶδη δὲν εἶχε συντελεσθῆ ἢ εἶχε συντελεσθῆ ἀτελῶς μόνον, ἢ το δυνατόν νὰ γεννηθῆ ἡ δοξασία ὅτι δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀκουτήσῃ γνώσει γενικῶς ἰσχυροῦσαι καὶ ἀναγκαιῶς περὶ ἄλων τῶν ἀντικειμένων, δηλ. γνώσει συνοδευόμενης ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ὅτι ἀνάγκη νὰ ἔχουσιν οὕτω.

Τὴν δύναμιν ἢ τὴν ἱκανότητα πρὸς τὴν τοιαύτην ἀναγκαιῶν καὶ καθολικῶν ἰσχυροῦσαν γνώσιν, ἐμάλουν λόγον (ratio), ὀρθὸν λόγον.

Ἐντεῦθεν οἱ ἐμπρόσωποι τῆς δοξασίας ταύτης ἐμλήθησαν ὀρθολογισταί.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτοὺς ἐτόνιζον οἱ ἐμπειροκρατικοὶ ὅτι ὁ ὀρθὸς λόγος δόνηται εἰς πλάνην καὶ ὅτι μόνη ἀσφαλὴς βάση πραγματικῆς γνώσεως εἶναι ἡ ἐμπειρία. Τὴν ἔννοιαν ταύτην τῆς ἐμπειρίας περιώριζον ἀκόμη περισσότερον οἱ αἰσθησιαρχοί, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἐμπειρία ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ αἰσθήματα, δηλ. μόνον ἀπὸ ἐντυπώσεις τῶν αἰσθήσεων.

Ἡ ὑπερνίκησις τῆς ἐρίδος μεταξύ τῶν δύο ταύτων μεμονομένων κατευθύνσεων ματορθώθη κατ' ἀρχὰς διὰ τῆς κριτικολοσοφίας τοῦ Καντίου.

Ὁ μέγας φιλόσοφος ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ διὰ τῆς «ὑπερβατικῆς» του μεθόδου, ὅτι ἐν τῇ γνώσει τοῦ πραγματ. φ. 177. 12^α.

πραγματικού κόσμου ανάγκη να συνεργάζονται ο λόγος και οι αισθήσεις και ότι κατ' ἀκολουθίαν ἐν τῇ γνώσει μετέχουν στοιχεία ἰσχύοντα τόσον ἐν τῶν προτέρων ὅσον και ἐν τῶν ὑστερῶν.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους διασαφηνίσθησαν ἀλλο-
μη περισσότερο τὰ προβλήματα ταῦτα τῇ βοήθειᾳ τῆς
φαινομενολογικῆς μεθόδου τοῦ Hesse.

Κατὰ ταῦτα ἡ φύσις τῶν φαινομενολογικῶν και ἰδεῶν
τῶν ἀντικειμένων δύναται νὰ ἐκφρασθῇ διὰ κρίσεων ἰ-
σχυουσῶν ἐν τῶν προτέρων.

Πρὸς τοῦτο ἀφορμᾶται ἡ φιλοσοφικὴ αὐτὴ μέθοδος
ἐν τῶν κατ' ἐκείσιν ἀντικειμένων τὰ ὅποια χρησιμεύουν
εἰς αὐτὴν ὡς παραδείγματα ἵνα δι' αὐτῶν διασαφηνίσωμεν
τὴν φύσιν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἐμάσσοι ἀντικειμένων.

Τοῦτο εἶναι βέβαια ἐμπειρία. Ἡ αὐτὴ ὁμοίως πρέπει νὰ δια-
κρίνεται ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν ἣν ἀπαιτῶμεν διὰ τῆς ἐπα-
γωγῆς, συγυρίνοντες πολλὰ ὁμοειδῆ φαινόμενα και ἀντι-
κειμένα πρὸς ἄλληλα και τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι ὄχι
ἡ γνώσις τῆς φύσεως τῶν ἀντικειμένων, ἀλλ' ἡ γνώσις τῶν
πραγμάτων, τῶν δεδομένων, ἡ ἐρευνα τοῦ πραγματικοῦ.

Τὸ πρόβλημα τοῦτο τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεως τῶν ἀν-
τικειμένων δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἐρευνᾶν
τῆς φύσεως τῶν ἀντικειμένων ὑπὸ τῆς φαινομενολογίας.

ὑποθέσωμεν λ.χ. ὅτι πρόκειται νὰ ἐρευνηθῇ, ποία ἡ ἐν
τῆς φύσεως αὐτῆς προερχομένη ἀναγκαία συνάρτησις με-
ταξὺ κράτους και δικαίου. Ἡ φαινομενολογικὴ μέθοδος
διασαφηνίζει τὴν σχέσιν ταύτην χωρὶς ὅμως νὰ ἐξετάσῃ τί-
να κράτη ὑπάρχουν και τίνες σχέσεις δικαίου ὑφί-
στανται ἐν αὐτοῖς. Παραβλέπει δηλ. τὸ ζήτημα τοῦ πρα-
γματικῆς δεδομένου τὸ ὅποιον καθορίζεται μόνον διὰ τῆς

ἐπαγγελματικῆς ἐμπειρίας, διὰ τῆς ὁποίας φθάνομεν εἰς κρίσεις ἐν τῶν προτέρων ἰσχυροῦσαι.

Ἡ ἔν τῶν προτέρων κρίσις τῶν ἐπιστημῶν αἱ ὁποῖαι ἐρευνῶν τὴν φύσιν τῶν ἀντικειμένων, κέμνηται ὑποθετικὴν μόνον ἰσχὺν διὰ τὰς ἐπιστήμας τῶν πραγματικῶν δεδομένων. Δηλαδή αἱ κρίσεις αἰῶναι ἰσχύουν ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὸ πραγματικῶν δεδομένον κέμνηται ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν φύσιν. Ἐάν λ.χ. πραγματικῶς ὑφισταμένη κοινότης εἶναι «κράτος», ἐφ' ὅσον ἠλ. εἶναι κράτος, πρέπει κατ' ἀνάγκην καὶ ἐμφανίσει καὶ τὰς ἰδιότητας τῆς φύσεως ἢ τῆς οὐσίας κράτους, τοῦ ὅτου ὅσον λέγεται κράτος καὶ τοῦ ὁποίου τὴν φύσιν καθορίζει τρόπον τινα ἐν τῶν προτέρων ἢ φαινομενολογικῆ ἢ μέθοδος.

Τὸ πρόβλημα τῆς πραγματικότητος, φαινομενολογικά καὶ ἰδεατὰ ἀντικείμενα εἶναι ἔμμονα, ἀνήκουν εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ πνεῦμα, εἶναι περιεχόμενα τῆς συνειδήσεως ἡμῶν.

Τὰ μὲν φαινομενολογικά εἶναι ἀμέσως δεδομένα εἰς τὸ ὑποκείμενον ὡς περιεχόμενα τῆς συνειδήσεως του, τὰ δὲ ἰδεατὰ εἶναι προϊόντα τῆς νοήσεως τοῦ ὑποκειμένου. Πραγματικῶς ἔμμη ταῦτα εἶναι ἀνεξάρτητα τοῦ ὑποκειμένου, ὑπάρχουν ἀνεξαρτητῶς τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς νοήσεως τοῦ ὑποκειμένου, εἶναι ὑπερβατικά. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει γεννᾶται τὸ ζήτημα πῶς εἶναι δυνατόν νὰ λαμβάνωμεν γνῶσιν τῶν πραγματικῶν ἀντικειμένων ἀφ' οὗ ὑπάρχουν ἔξω τοῦ πνεύματος ἡμῶν; Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον γεννᾶται τὸ πρόβλημα τῆς πραγματικότητος.

2, πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐνεφανίσθησαν διαφοροῦ

γνωσεολογικαί ρογαί ἐν τῶν ὁποιῶν αἱ περισσότεραι ἀμφιβητοῦν τὸ δίαιον καί τὴν ὀρθότητα τῆς πραγματικῆς (ρεαλιστικῆς) πεποιθήσεως, τούτῳ τῆς πεποιθήσεως ἐκείνης ἢ ὁποία δέχεται τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἐκτός ἡμῶν κόσμου καί πιστεύει ὅτι αἱ γνώσεις ἡμῶν περὶ αὐτοῦ ἀκατακυρτίνονται κατὰ τὸ μᾶλλον καί ἦτοιν εἰς τὸν ἐκτός ἡμῶν ὑπάρχοντα τούτον κόσμον.

Ἡ ἀφελὴς πραγματουρατία πιστεύει ὅτι ὁ πραγματικὸς κόσμος, ὁ ἔξω καί ἀνεξαρτήτως ἡμῶν ὑπάρχων, εἶναι καθ' ἑαυτὸς οὕτως ὡς ἐμφανίζεται εἰς ἡμᾶς διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων μας.

Διὰ μέσου ὅμως τοῦ χρόνου διαπιστώνουν οἱ ἄνθρωποι διαφόρου ἀντιλήψεις περὶ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς ἀλλήλους πλὴν τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀντιλήψεων περὶ τοῦ κόσμου. Ἐντεῦθεν ἐπέρχεται κλονισμὸς τῆς ἀφελοῦς ἐκείνης πεποιθήσεως κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἐκτός ἡμῶν κόσμος ἐμφανίζεται εἰς ἡμᾶς οἷος πραγματικὸς εἶναι. Ὁ κλονισμὸς αὗτος ὁδηγεῖ εἰς τὴν κριτικοπραγματουρατίαν ἢ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ συνδυασμένης ἐρεύνης τῆς φυσικῆς, τῆς φυσιολογίας καί τῆς ψυχολογίας.

Κατὰ τὰ παρίσματα τῆς ἐρεύνης ταύτης τὰ χρώματα, ἡ θερμουρασία, ἡ στερεότης, ἡ γεῦσις τῶν ἀντικειμένων κλπ. δὲν εἶναι ἰδιότητες τῶν σωμάτων, ἀλλὰ ἰδιότητες ὑπάρχουσαι δι' ἡμᾶς καί δι' ἡμῶν. Μὲ ἀλλοιὰ λέξις εἶναι ἰδιότητες σχετικαί, ὑφίστανται δηλ. μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὸ αἰσθανόμενον ὑποκείμενον.

Ἡ διαπίστωσις αὕτη ὁδήγησεν εἰς τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν πραγμάτων καθ' ἑαυτῶν καί τῶν φαινομένων ἐν τῇ συνειδήσει.

Ἡ διάκρισις αὕτη χωρίζει τὴν κριτικοπραγματου-

κρατίαν ἀπό τῆς ἀφελοῦς πραγματουρασίας.

Ἡ κριτικοπραματοποιασία ἰσχυρίζεται ὅτι δύναται νὰ ἔχωμεν γνῶσιν τῶν πραγμάτων καθ' ἑαυτῶν ἀφ' οὗ ἀφαιρέσωμεν τὰς σχετικὰς ἐκείνας ιδιότητες περὶ τῶν ὁποίων πρό μικροῦ ἠμιλήσαμεν.

Τὰ πράγματα ὅμως καθ' ἑαυτὰ εἶναι ὑπερβασι- κά, ὑφίστανται δηλ. ἐντὸς ἡμῶν. Ἐν τοιαύτῃ ὁμῶς πε- ριπτώσει πῶς εἶναι δυνατόν τὸ γιγνώσκειν ὑποκειμένον νὰ ἐξέλθῃ ἑαυτοῦ διὰ νὰ λάβῃ γνῶσιν; καὶ ἐὰν δε- χθῶμεν τοῦτο ὡς δυνατόν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ποία κριτήρια κατέχομεν διὰ τῶν ὁποίων νὰ μαθηθῶμεν ὅτι τὸ περιεχόμενον τῆς συνειδήσεώς μας καὶ τὰ ἐντὸς αὐτῆς ἀντικειμένα συμφωνοῦν πρὸς ἄλλα;

Αἱ ἀπορίαι αὗται ἐδημιούργησαν τὴν ἰσχυρὰν ρο- πὴν ἐναντίον τῆς πραγματουρασίας κατὰ τοῦ νεω- τέρου χρόνου.

Αἱ ροπαὶ αὗται ἑρμηνεύουν τὰ κατ' αὐτὰς δῆθεν πραγματικὰ ἀντικειμένα, τὸ μὲν ὡς φαινομενολογικά, τοῦτέστιν ὡς ἀμέσως δεδομένα ἐν τῇ συνειδήσει μας, τὸ δὲ ὡς ἰδεατὰ, τοῦτέστιν ὡς προϊόντα τῆς γοήσεώς μας.

Ὡς φαινομενολογικά ἐυδέχεται τὰ πραγματικὰ ἀν- τικειμένα ὁ θετικισμὸς, ὁ ὑποκειμενικὸς ἰδανισμὸς, ἡ εἰδησιάρχια καὶ λεγομένη φιλοσοφία τοῦ ἑπτατη.

Κατὰ τὰς ροπάς ταύτας βασικὸν στοιχεῖον τῆς γνῶ- σεως εἶναι τὰ αἰσθήματα.

Ὡς ἰδιετὰ ἐυδέχεται αὐτὰ ὁ ἀντικειμενικὸς ἰδανι- σμὸς, ὁ ὁποῖος ὡς βασικὸν στοιχεῖον τῆς γνώσεως θεωρεῖ τὴν νόησιν.

Ἡ γνωσεολογικὴ αὕτη ροπή ὑποδιαίρειται εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Μαρβούργου, ἧτις δέχεται ὅτι τὸ ἀντι-

κείμενον είναι προϊόν του υποκειμένου και εις την
σχολήν τῆς Βάδης, διά τὴν ὁποίαν τὸ ἀντικείμενον
ὑπάρχει μόνον ἐν τῷ ὑποκειμένῳ, τοῦτέστι ὅτι ἡ πρα-
γματιότης εἶναι μόνον ἕμμενος.

Μεταξὺ πραγματουρατίας καὶ ἰδανισμοῦ κείται
ἡ φαινομενουρατία τοῦ καρτίου.

Ὁ κάρτιος ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι πεπεισμένος ὅτι ὑπάρ-
χει ἀντικείμενον καθ' ἑαυτὸ καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς
συνειδήσεως ἡμῶν καὶ δέκεται κατὰ ταῦτα ὅτι ἡ πρα-
ματουρατία περιέχει στοιχεῖα ἀληθῆ, ἀφ' ἑτέρου πι-
στεύει ὅτι τὰ πράγματα καθ' ἑαυτὰ εἶναι ἀνέφικτα
εἰς τὴν γνῶσιν ἡμῶν καὶ ὅτι ἐπομένῳ δεόν νὰ περιο-
ριζώμεθα εἰς τὰ ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν φαινόμενα,
τοῦτέστιν εἰς τὴν ἔρευναν καὶ τὴν γνῶσιν τῶν πρα-
γμάτων ὡς ἐμφανίζονται ταῦτα ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν.
Κατὰ ταῦτα δέκεται καὶ τὸ σχετιμὸν δίκαιον τοῦ ἰ-
δανισμοῦ

Σχέσις τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Γνώσεως πρὸς τὰ
λοιπὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπιστήμη ὅπως εἴπο-
μεν εἶναι ἡ κατασκευὴ συναρτήσεων, ἐννοιῶν καὶ
προτάσεων ἰσχυρῶν διὰ κόσμον ἀντικειμενικόν, ἀν-
εξαρτήτως τῆς ἰδίας ἀτομικῆς ποιότητος καὶ τοῦ κρα-
νικοῦ περιορισμοῦ τοῦ ὑποκειμένου.

Ἐπιστημονικῶς καὶ θεωρητικῶς, ἄνθρωπος εἶναι ὁ ὑπὸ
τοῦ νόμου τούτου κατ' ἐξουχίαν κατεχόμενος ἄνθρωπος.
Ἐν αὐτῷ ἡ δούλησις πρὸς ἀντικειμενικότητα, ἡ ὁρμὴ
πρὸς τὸ εἰδέναι, εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς ὑψιστον βαθμόν.
Ἡλλὰ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον ἐν τῇ πραγματικότητι, διό-
τι ὡς ἄλλοτε εἶδομεν, τόσον ἡ ἀνθρωπικὴ ψυχὴ, ὅσον καὶ